

Kültürel Mirası Yorumlamada Turist Rehberlerinin Sembol Kullanımı *

Duygu YETGİN AKGÜN, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü,

dyetgin@anadolu.edu.tr, Eskişehir, Türkiye, ORCID: 0000-0002-9909-4523

Aysel KAYA, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü,

aysely@anadolu.edu.tr, Eskişehir, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1296-1074

Merve KALYONCU YOLAÇAN, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü,

mervekalyoncu@anadolu.edu.tr, Eskişehir, Türkiye, ORCID: 0000-0002-3761-4079

Öz

Bu araştırmanın amacı, turist rehberlerinin kültürel miras alanlarındaki sembolleri anlatımlarında nasıl kullandıklarını, bu anlatımların mesleki farkındalık, turist deneyimi ve rehber eğitimi üzerindeki etkilerini incelemek ve sembollerin turist rehberliği eğitimi müfredatına entegrasyonu konusundaki görüşlerini belirlemektir. Turist rehberleri, anlatımlarında sembolleri kültürel mirasın anlaşılmasını kolaylaştıran araçlara dönüştürmektedir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, Ankara ve Eskişehir gibi turizmin yoğun olduğu şehirlerde görev yapan 17 eylemli turist rehberiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler dikkatlice okunmuş daha sonra betimsel analiz ve içerik analiz gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada (1) Yorumlamada Sembol Kullanımı, (2) Mesleki Farklılaşma, (3) Turist Tepkileri ve Deneyimi ile (4) Sembollerin Turist Rehberliği Eğitiminde Kullanılması olmak üzere dört ana tema belirlenmiştir. Bulgular, sembollerin turist rehberlerinin anlatılarını zenginleştirdiğini, turistlerin ilgisini artırdığını ve mesleki farklılaşmaya katkı sağladığını ortaya koymuştur. Ayrıca katılımcılar, sembollerin turist rehberliği eğitim müfredatına dahil edilmesi gerektiğini de vurgulamışlardır. Bu çalışmanın, kültürel mirasın yorumlanması ve sürdürülebilir turizm bağlamında sembol kullanımına ilişkin önemli bir katkı sunduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turist Rehberi, Kültürel Miras, Yorumlama, Semboller

The Use of Symbols in the Interpretation of Cultural Heritage by Tour Guides**Abstract**

This study aimed to examine how tour guides utilize cultural symbols in their narratives, the effects of these narratives on professional awareness, tourist experience, and guiding training, and to determine their views on integrating symbols into the guide training curriculum. In their narratives, tour guides transform symbols into tools that facilitate the understanding of cultural heritage. A qualitative method was adopted in the research, and interviews were conducted with 17 tour guides working in Ankara and Eskişehir regions. As a result of descriptive analysis and content analysis, four main themes were identified: the use of Symbols in Interpretation, Professional Differentiation, Tourist Reactions and Experiences, and The Use of Symbols in Tour Guiding Education. The findings revealed that symbols enriched tour guides' narratives, increased tourists' interest, and contributed to the professional differentiation of tour guides. In addition, the participants emphasized that symbols should be included in the guidance education curriculum. This study is considered to make an essential contribution to the interpretation of cultural heritage and the use of symbols in the context of sustainable tourism.

Keywords: Tour Guide, Cultural Heritage, Interpretation, Symbols

*Bu çalışma için Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 13.02.2025 tarih ve 853407 sayılı "Etik Kurul Onayı" alınmıştır.

Extended Summary

Having been home to numerous civilizations throughout history, Türkiye is exceptionally rich in cultural heritage that encompasses both tangible and intangible dimensions. Beyond ancient monuments, archaeological sites, and architectural masterpieces, cultural symbols transmitted from the past serve as carriers of collective memory and identity. These symbols whether embedded in rituals, architecture, oral traditions, or artistic expressions constitute the living heritage that connects contemporary society with its historical roots. Symbols are not mere decorative elements; rather, they are cultural indicators that fulfill both aesthetic and functional roles in social signification processes (Barthes, 2017; Ersoy, 2007). Symbolism is a system aimed at interpreting events, objects, and commonly used idioms and words, particularly from religious, philosophical, and aesthetic perspectives (Ersoy, 2007). Symbols are used in the interpretation of cultural heritage, enabling tourists to quickly grasp the structure of a culture or community (Buzilă & Lazăr, 2018). Accurately interpreting and conveying these symbols is crucial not only for transmitting information but also for deepening visitors' emotional engagement with cultural heritage. When properly utilized, symbols enhance tourists' ability to internalize the meanings associated with heritage sites, fostering a profound interpretive experience.

Within this context, professional tour guides play a pivotal role as cultural ambassadors, bridging the gap between heritage and contemporary audiences. Their narratives shape how tourists perceive, appreciate, and remember cultural sites. As interpreters, guides explain the abstract meanings of cultural symbols in a clear and relatable way, offering visitors not just facts but meaningful experiences (Cohen, 1985; Weiler & Black, 2015). Although the importance of interpretation in cultural tourism has been widely acknowledged, relatively little research has been dedicated to understanding how tour guides actively employ symbols in their storytelling practices. Existing studies have primarily focused on the language of symbolism (Saz, 2020; Saz, 2021), the role of symbols in identity construction (Gibson, 2017; Palmer, 1999), and their contribution to cultural communication (Tanrısever, Koç, & Alıç, 2018). However, a gap remains regarding the practical application of symbolic narratives in guided tours. Addressing this gap, the present study examines how professional tour guides utilize cultural symbols to enhance tourist experiences, assert their professional distinctiveness, and shape interpretive strategies. A qualitative research design was employed to gain an in-depth understanding of symbolic and interpretive practices. Data were collected through semi-structured interviews with 17 licensed tour guides operating primarily in the Ankara and Eskişehir regions of Türkiye. These guides represented diverse professional backgrounds, varying from newly certified guides to those with decades of experience, and catered to both domestic and international tourist groups. Thematic analysis was conducted using MAXQDA 22 software, allowing for the inductive extraction of key themes from the qualitative data.

Four major themes emerged from the analysis: (1) Use of Symbols in Interpretation, (2) Professional Differentiation through Narrative Strategies, (3) Tourist Reactions and Experience, and (4) The Use of Symbols in Tour Guiding Education. The findings reveal that religious, natural, and numerical symbols are the most frequently used symbolic elements. Religious symbols are especially dominant due to the prevalence of sacred architecture and spiritual heritage sites in Türkiye. Guides emphasized that embedding symbols within their narratives adds layers of emotional resonance, visual imagery, and cultural depth, significantly enhancing the overall memorability and authenticity of the tourist experience. Rather than delivering linear or fact-based information, guides transform their tours into immersive, interactive experiences by weaving symbolic meaning into their storytelling.

The theme of Professional Differentiation highlights how the strategic use of symbols allows guides to distinguish themselves within a competitive professional environment. Techniques such as storytelling, descriptive language, on-site interpretation, and interactive engagement were identified as key to crafting a distinctive narrative style. By integrating symbols into their presentations, guides not only capture and maintain tourist attention but also reinforce their credibility, expertise, and professional identity.

Tourist Reactions and Experience were also positively influenced by symbolic interpretation. Participants observed that tourists were more engaged, emotionally connected, and reflective when exposed to

symbolic narratives. Such narratives were reported to facilitate deeper cognitive and emotional processing, leading to stronger memory retention and higher levels of satisfaction. Importantly, symbols enabled guides to bridge the historical with the contemporary, helping tourists find relevance and meaning within ancient stories and cultural practices.

Another significant finding pertains to the role of education and training. Participants strongly advocated for the integration of a dedicated course on symbols within tour guide education programs. They argued that such a module should combine theoretical understanding of symbolism with practical application exercises, enabling future guides to develop interpretive skills that are culturally sensitive, adaptable to diverse tourist demographics, and capable of conveying abstract cultural meanings effectively. Symbol-based training was viewed as essential for preparing guides to meet the evolving expectations of cultural tourists, who are increasingly seeking authenticity, depth, and emotional resonance in their travel experiences.

This study contributes to the fields of tour guiding, heritage interpretation, and cultural tourism by repositioning symbols as central, functional elements in storytelling. It demonstrates that symbols are not merely decorative embellishments but essential tools that enable professional identity formation, enhance interpretive richness, and deepen tourist engagement. Revisiting Freeman Tilden's principles of heritage interpretation, the findings underscore the necessity of moving beyond factual narration toward meaning-making processes that stimulate reflection, emotion, and personal connection. On a practical level, the study offers a symbolic interpretation model that can guide the development of heritage-oriented tour content. It also advocates for curricular reforms that incorporate symbolic training, ensuring that future tour guides are equipped with the interpretive competencies required for sustainable, meaningful, and culturally rich storytelling practices. While this study provides valuable insights into the symbolic practices of professional guides, it is limited by its geographic focus and guide-centric perspective. Future research should expand the scope by incorporating tourists' perspectives through mixed-method approaches, including participant observation and surveys. Comparative studies across different cultural contexts could further illuminate how symbolic narratives are perceived and interpreted globally, offering broader implications for both tourism education and practice.

1. Giriş

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Türkiye, kültürel miras bakımından çok zengin bir ülkedir. Söz konusu kültürel miras, yalnızca fiziksel kalıntılardan ibaret değildir; aynı zamanda geçmişten günümüze taşınan semboller, bu mirasın somut olmayan yönünü oluşturarak kültürel kimliğin ve kolektif belleğin taşıyıcısı haline gelmiştir. Semboller, sosyal anlamlandırmada estetik olduğu kadar işlevsel de olan kültürel göstergelerdir (Barthes, 2017; Ersoy, 2007). Bu sembollerin doğru şekilde aktarılması, yalnızca bilgi sunmakla kalmaz; aynı zamanda ziyaretçilerin kültürel mirasla kurduğu bağı derinleştirir ve anlamlandırma sürecini güçlendirir.

Turist rehberleri, kültürel mirasın bu sembollerini yorumlayan, aktaran ve ziyaretçilere anlamlı deneyimler sunan kültür elçisi olarak kritik bir rol üstlenmektedir (Cohen, 1985; Weiler & Black, 2015). Kültürel mirasın aktarımında önemli bir yere sahip olan turist rehberlerinin anlatımlarında semboller kullanmaları ile ilgili mevcut literatür, sembolizm dilini kullanımı (Saz, 2020; Saz, 2021) ve yorumlanması (Tanrısever, Koç & Alıç, 2018), sembollerin kültürel mirasın aktarımı, toplumsal kimliğin inşası ve kültürel iletişimdeki rolü (Barthes, 2017; Gibson, 2017; Palmer, 1999) etrafında şekillenmiştir. Ancak, Türkiye gibi semboller açısından zengin bir coğrafyada, rehber anlatımlarında sembollerin ne ölçüde yer aldığı ve nasıl işlevselleştirildiği konusuna ilişkin bilgi sınırlıdır. Bu çalışma, turist rehberlerinin kültürel sembollerini yorumlamalarında nasıl kullandıklarını, bu anlatımların mesleki farkındalık, turist deneyimi ve rehber eğitimi üzerindeki etkilerini incelemeyi ve sembollerin rehberlik eğitimi programına entegrasyonu konusundaki görüşleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Tilden'in (1977) yorumlama yaklaşımı temel alınarak yürütülen bu çalışma, kültürel mirasın sadece görünen değil aynı zamanda simgesel ve düşünsel öğelerini de anlamaya dönük bir katkı sunmaktadır. Böylece, turist rehberlerinin sembollerini nasıl kullandıkları ve bu anlatımın turistlerde nasıl bir etkiye bulunduğu çok yönlü olarak değerlendirilmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde semboller ve turist rehberliği, yorumlama hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Semboller ve Turist Rehberliği

Sembolizm (simgebilim), olayların, nesnelerin ve yaygın olarak kullanılan deyim ve kelimelerin özellikle dinsel, felsefi ve estetik yönlerden yorumlanmasını amaçlayan bir sistemdir (Ersoy, 2007). Sembollerin ve mitolojilerin ilk olarak ne zaman ve nerede ortaya çıktığı tam olarak bilinmese de farklı bölgelerde benzer şekillerde ortaya çıktıkları ve evrensel mesajlar taşıdıkları söylenebilir. Mitlerin farklı toplum ve kültürlerde benzer biçimlerde ortaya çıkması genellikle "etkileşim" kavramıyla açıklansa da birbirinden tamamen bağımsız topluluklarda ortak mitolojik ve sembolik unsurların bulunması oldukça dikkat çekicidir. Dil açısından farklılıklar olsa bile sembollerin ortak bir anlam sistemini paylaşması, bu unsurların kültürel sınırları aşan bir niteliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca mitolojik öğelerin benzer mantıksal yapılara göre şekillendiği ve belli mitolojik varlıkları simgeleyen hayvanların genellikle yerel hayvan türlerinden bağımsız olarak mitolojilerde yer aldığı görülmektedir (Ateş, 2001). Semboller, kültürel mirasın yorumlanmasında kullanılarak turistlerin bir kültürün veya topluluğun yapısını hızlı bir şekilde kavramasını sağlamaktadır (Buzilă & Lazăr, 2018).

Turist rehberliği, dünyanın en eski mesleklerinden biri olarak bilinmektedir ve turizm endüstrisinin önemli bir parçasıdır (Weiler & Black, 2015). Dünya Turist Rehberleri Birliği Federasyonuna (WFTGA) göre turist rehberi; gelen ziyaretçilere, onların tercih ettiği bir dilde rehberlik eden ve bölgenin kültürel ve doğal mirasını yorumlayan kişidir (WFTGA, 2003). Bir turist rehberi sadece bölge hakkında bilgiler vermekle kalmaz, aynı zamanda hem ziyaretçilere hem de diğer turizm paydaşlarına fayda sağlar (Weiler & Black, 2015). Bu bağlamda, turist rehberlerinin ziyaretçilerle etkili iletişim kurabilme, kültürel ve doğal miras hakkında derinlemesine bilgiye sahip olma, yabancı dil bilme gibi çeşitli niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu nitelikler rehberlerin birden fazla kültüre uyum sağlayabilmelerine olanak tanımaktadır (Scherle & Kung, 2010; Scherle & Nonnenmann, 2008).

Turist rehberleri, anlatımlarında mitoloji, ikonografi, sanat tarihi, dinler tarihi ve arkeoloji gibi disiplinlerden faydalanan kültürel mirası, tarihi eserleri ve antik yapıları yorumlamakta, bu süreçte sembolizm dilini sıkça kullanmaktadır. Semboller, insanoğlunun bir olgusunu, soyut bir kavramını veya düşüncesini temsil eden görsel işaretler ve yansımalar olup bireylerin veya toplumların ortak bilinçaltını yansıtmaktadır. Tarihsel süreç içinde kültürel anlamlar kazanarak insanlar arasında ortak bir iletişim aracı olma işlevi görmektedir (Özkan, 2025). Soyut kavramların somut ifadelerle anlamlandırılması, o kavramların yorumlanmasını ve ziyaretçilere daha anlaşılır bir şekilde aktarılmasını mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, turist rehberleri, ziyaret edilen tarihi, doğal veya kültürel mekânlardaki anıtlarda, yerleşim alanlarında ve sanat eserlerinde yer alan sembollerini yorumlayarak anlatımlarını zenginleştirmektedir. Göstergibilimsel bir bakış açısına göre, Sibiryâ'daki kaya oymalarındaki figürler, temel göstergeler ve basit semboller şeklinde değerlendirilebilir. Bu gösterge ve sembol oluşturma süreçleri, doğrudan evrensel şamanizmin kanıtları olarak değil, belirli doğal ve toplumsal ilişkilerin bilişsel açıdan erken dönem temsilleri olarak kabul edilebilir (Hoppal, 2018). Kültürel miras daha çok semboller yoluyla aktarılmakta ve her sembol farklı bir şeyi temsil etmektedir (Gibson, 2017). Sembollerin temel amacı, anlam yükledikleri nesnelerin önemini vurgulamak ve onları daha görünür kılmaktır. Anlatılarda sembol kullanımı ise kültürel coğrafyalara bağlı olarak farklılık gösterebilir. Barthes'a (2017) göre, "anlatı insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanır; anlatısı olmayan bir topluluk yoktur ve hiçbir zaman da olmamıştır." Coward & Ellis'e (1985) göre ise bu anlatılar, yüksek kültürdeki fikirleri dönüştürerek onları evcilleştiren ve rahatlatıcı bir forma sokan mitler hâline gelir. Zamanla bu yüksek kültür, genişleyerek bir toplum felsefesine evrilir ve böylece sıradanlaşarak günlük yaşamın bir parçası hâline gelir.

Turist rehberlerinin sembolizm dilini kullanımı üzerine sınırlı sayıda akademik çalışma bulunmaktadır. Saz (2021) çalışmasında, Anadolu'daki Türk sanat ve mimari eserlerinde yer alan hayvan figürlerinin Türk mitolojisindeki anlamlarını ve bu figürlerin eserlerde kullanılma gerekçelerini incelemiştir. Saz (2020) bir diğer çalışmasında ise Türkiye genelinde en fazla turist çeken destinasyonlardaki farklı inanç gruplarını temsil eden yapıları inceleyerek, bu yapılardaki sembolik unsurları (örneğin, kapı, kubbe, haç, daire) Burckhardt'ın tespitleri çerçevesinde analiz etmiştir. Ayrıca, Tanrıseven, Koç & Alıç'ın (2018) 'Motif ve Sayıların Rehber Anlatımlarındaki Yeri' başlıklı kitap bölümünde, eserlerde betimlenen sayıların ve motiflerin kültürel bağlamla ilişkisi ele alınmıştır. Çalışmada, turist rehberlerinin anlatımlarında motif ve sayı kullanımının sıklığı ve bu unsurların nasıl yorumlandığı incelenmiştir. Bu çalışmalar, turist rehberlerinin anlatımlarında sembolizm dilinin zengin bir içerik sunma, ziyaretçilere derinlemesine bilgi aktarma ve kültürel unsurların yorumlanmasına katkı sağlama açısından taşıdığı önemi ortaya koymaya yöneliktir. Sembollerin turist rehberleri tarafından etkili biçimde yorumlanması, turistlerin miras alanlarını daha iyi anlamalarına ve değer vermelerine olanak sağlayabilir.

2.2. Yorumlama

Yorumlama üzerine literatürde farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Tilden (1977) yorumlamayı, "sadece gerçek bilgiyi aktarmak yerine, orijinal nesneleri kullanarak, ilk elden deneyimleme yoluyla ve açıklayıcı medya aracılığıyla anlam ve ilişkileri ortaya koymayı amaçlayan bir eğitim faaliyetidir" şeklinde tanımlamaktadır. Yorumlama yaklaşımı, aktarılmak istenen düşüncenin, olayın karşı tarafa etkili bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. Yorumlama, bir turist rehberinin anlatım yaparken başvurduğu en önemli anlatım yöntemidir (Cohen, 1985; Pond, 1993). Turist rehberleri, iletişim ve kişilerarası becerileriyle turistlerin memnuniyetini artırmakta, onların seyahat deneyimini daha keyifli hale getirmektedir. Yorumlama kalitesi ise turist rehberlerini diğerlerinden ayıran temel unsurlardan biridir (Moscardo, 1998; Tu vd., 2020; Brito & Carvalho, 2022; Shi, Ma & Ann, 2023). Turist rehberinin seyahat edilen aracı yönetebilmek, harita okuyabilmek, ilk yardımda bulunabilmek gibi bilgi ve beceri sahibi olmayı gerektiren özellikleri eğitimle kazandırılabilir. Ancak 'yorumlayabilme yetisine sahip olmak' kolay edinilecek bir nitelik değildir. Kültürel mirasın etkili biçimde yorumlanabilmesi, turist rehberlerinin sürekli mesleki gelişimlerini sürdürmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda rehberlerin, basılı ve dijital kaynakları takip etmeleri, alana özgü konferanslara ve sürekli eğitim programlarına

katılmaları büyük önem taşımaktadır. Bu sayede hem bilgi birikimlerini güncel tutabilir hem de kültürel mirası ziyaretçilere daha derinlikli ve anlam yüklü biçimde sunabilirler (Kalyoncu & Yüksek, 2020).

Yorumlayıcı yaklaşım; ziyaretçilerin, bulunulan yerler ve bu yerlerde yaşanmış doğal-tarihi olaylarla birlikte kültürel miras hakkında da fikir yürütebilmelerini, ayrıca tüm bunlar arasında bağlantı kurabilmelerini sağlamaktadır (Weiler & Kim, 2011, Skanavis & Giannoulis, 2010). Turist rehberlerinin, ziyaretçilere belirli bir düşünceyi empoze etmeye çalışmak yerine onları, anlatılan konu veya mekân hakkında düşünmeye teşvik etmeleri gerekmektedir. Bu şekilde ziyaretçilerin bilinçlenmesine, kültürel birikimin korunmasına ve aynı zamanda turizmin sürdürülebilirliğine katkıda bulunulacağı düşünülmektedir (Skibins vd., 2012). Turistlerin yalnızca memnuniyet düzeylerinin artması değil, aynı zamanda turist rehberine duydukları saygının güçlenmesi, rehberin manevi açıdan tatmin yaşamasını da sağlamaktadır. Yorumlama performansı ne kadar iyi olursa, turistler o kadar akılda kalıcı deneyimler yaşar. Bu nedenle, turist rehberlerinin tur deneyimini unutulmaz kılmak için turlarında ilgili yorumlar yapmaları faydalı olacaktır (Çapar & Atçı, 2023). Öte yandan, ziyaretçilerin gezdikleri destinasyonlara ilişkin bilinç kazanmaları, toplumsal bir sağduyu oluşturarak turizmin sürdürülebilirliğine destek olmaktadır. Bu bağlamda, turist rehberlerinin anlamlı ve dikkat çekici yorumlama becerileri özellikle vurgulanmaktadır (Weng, Liang & Bao, 2020).

Sembollerin tur anlatılarına entegre edilmesi, aynı zamanda ulusal kimliğin oluşturulmasında ve devam ettirilmesinde de önemlidir (Palmer, 1999). Turist rehberleri, kültürel mirasın ziyaretçilere aktarılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Turist deneyimlerinin yorumlamanın bir çıktısı olduğu, yapılan çalışmalarla sıklıkla vurgulanmaktadır (Alazaizeh, Jamaliah, Alzghoul & Mgonja, 2024).

Rehberlerin anlatımları, sadece tarihsel bilgi aktarmaktan öte, ziyaretçilerin kültürel ve doğal mirası anlamlandırmalarını ve bu mirasa daha derin bir bağ kurmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda, semboller, soyut kavramları somutlaştıran ve kültürler arası anlam köprüleri kuran güçlü anlatım araçları olarak öne çıkmaktadır. Alzghoul, Jamaliah, Alazaizeh, Mgonja & Al-Daoud (2024), turist rehberlerinin yorumlama süreçlerinin, kültürel ve doğal miras alanlarında turistlerin çevreci davranışlarını nasıl etkilediğini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bu çalışmanın çıktıları, rehber performansının kültürel ve doğal miras açısından turistlerin çevre dostu davranışlarını artırırken kültürel miras alanlarında turist deneyimini ve tatminini daha fazla etkilediğini ortaya koymaktadır. Deneyim her iki ortamda da davranışı olumlu yönde etkilerken, tatmin yalnızca kültürel alanlarda anlamlı bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır (Alzghoul vd., 2024).

Alanyazın incelendiğinde, sembollerin kültürel mirasın aktarımı, toplumsal kimliğin inşası ve kültürel iletişimdeki rolü üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Barthes, 2017; Gibson, 2017; Palmer, 1999). Bu bağlamda Tilden'in (1977) yorumlama yaklaşımı, ziyaretçilerin kültürel unsurları yalnızca bilgi olarak değil, anlam düzeyinde deneyimlemesini savunurken; Barthes (2017), göstergebilim kuramında sembollerin karmaşık ve bağlama bağlı anlamlar üretme kapasitesine sahip olduğunu açıklar ve görsel unsurların taşıdığı anlamların, dilsel yapıların desteğiyle pekiştirilerek daha anlaşılır hale geldiğini savunur. Ancak literatürde, özellikle Türkiye bağlamında, turist rehberlerinin bu sembolleri anlatım stratejilerinde nasıl yapılandığına, sembolleri ne ölçüde kullandığına ve ziyaretçiler üzerindeki etkilerine dair yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Mevcut çalışmalar sembollerin yapısal yorumlarına odaklanmakta (Saz, 2020; Tanrısever, Koç & Alıç, 2018), ancak rehberlerin bu sembolleri sahada nasıl işlevselleştirdiğine dair doğrudan turist rehberlerinin görüşlerini temel alan araştırmalar sınırlı kalmaktadır. Bu çalışma, bu boşluğu doldurmayı hedefleyerek, sembollerin kültürel miras anlatılarındaki kullanımını tematik analiz yoluyla ortaya koymakta ve rehber anlatılarında sembollerin rolünü kavramsal bir çerçeveye açıklamaktadır. Söz konusu kavramsal çerçeve dört temel bileşen üzerinden şekillenmektedir: (1) Yorumlamada Sembol Kullanımı, rehberlerin kültürel, dini ve sayısal semboller aracılığıyla bilgi aktarımını nasıl gerçekleştirdiklerine odaklanırken; (2) Mesleki Farklılaşma, sembollerin rehberin uzmanlık, prestij ve anlatı gücünü nasıl etkilediğini açıklamaktadır. (3) Turist Tepkileri ve Deneyimi, sembollerin anlatı deneyimini görsel ve duygusal olarak nasıl pekiştirdiğini, (4)

Sembollerin Rehberlik Eğitiminde Kullanılması ise rehberlik eğitimi müfredatında sembollerin sistematik şekilde nasıl yer alması gerektiğini kuramsal bir düzlemde tartışmaktadır.

3. Yöntem

Bu araştırmanın amacı turist rehberlerinin kültürel sembolleri anlatımlarında nasıl kullandıklarını, bu anlatımların mesleki farkındalık, turist deneyimi ve rehber eğitimi üzerindeki etkilerini incelemek ve sembollerin turist rehberliği eğitimi müfredatına entegrasyonu konusundaki görüşleri belirlemektir. Amaca ulaşabilmek için öncelikle Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 853407 sayılı Etik Kurul Onayı alınmıştır.

3.1. Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcılarını, Ankara Turist Rehberleri Odası (ANRO) ile Eskişehir Turist Rehberleri Derneği'ne (ESRED) kayıtlı, çalışma kartına sahip ve Anadolu turlarında aktif olarak görev yapan turist rehberleri oluşturmaktadır. Katılımcıların seçiminde amaçlı örnekleme stratejileri kullanılmış ve özellikle erişilebilirlik (Creswell, 2013) ile belirli ölçütlere dayalı seçim yaklaşımı benimsenmiştir. Bu ölçütler arasında rehberin sektörde en az bir yıllık deneyime sahip olması, hâlen aktif olarak rehberlik yapıyor olması ve anlatımlarında sembolleri kullanıyor olması yer almaktadır. Veri toplama süreci, Mart-Nisan 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve toplam 17 turist rehberiyle yüz yüze, yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Patton (2014), kabul edilebilir örneklem büyüklüğünün alt sınırını göz önünde bulundurarak, verilerin tekrar etmeye başladığı ve yeni bilgiye ulaşımın sınırlı hale geldiği doygunluk noktasında veri toplama sürecinin sonlandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Turizm araştırmalarında derinlemesine nitel veri elde etmek amacıyla 10 ila 15 katılımcının yeterli olduğu sıklıkla belirtilmektedir (Sengoz vd., 2025; Tsaur & Lin, 2014). Bu bağlamda, araştırmada belirlenen örneklem büyüklüğü alanyazına uygundur. Katılımcılar K1, K2, K3.... K17 şeklinde kodlanmıştır. Tablo 1'de katılımcılara ilişkin demografik bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Turist Rehberleri	Rehberlik Süresi	Turist Profili	Rehberlik Yapılan Bölge/Rota
K1	30 yıl	Fransızca konuşan gruplar	Anadolu
K2	5 yıl	Yerli gruplar	Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kapadokya, Safranbolu
K3	11 yıl	Yerli gruplar	Antalya, Burdur, Eskişehir
K4	5 yıl	Yerli ve yabancı gruplar	Anadolu ve Balkanlar
K5	4 yıl	Yerli gruplar	İç Anadolu ve Karadeniz
K6	1 yıl	Yerli ve yabancı gruplar	Anadolu
K7	6 yıl	Yerli gruplar	Karadeniz Bölgesi
K8	11 yıl	Yerli gruplar	Anadolu
K9	12 yıl	Polonya ve Çinli gruplar	Anadolu
K10	3 yıl	Yerli ve yabancı gruplar	Kapadokya ve Mezopotamya
K11	10 yıl	Yerli gruplar	Anadolu
K12	11 yıl	Yerli gruplar	Anadolu
K13	11 yıl	Yerli gruplar	Mezopotamya
K14	7 yıl	Yerli gruplar	Güneydoğu Anadolu ve İnanç Turizmi
K15	10 yıl	Yerli gruplar	Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu
K16	21 yıl	Norveçli, İsveçli ve İngilizce konuşan gruplar	Bergama, Efes, İstanbul, Kazdağları, Pamukkale
K17	9 yıl	Yerli gruplar	Anadolu

Tablo 1’de çalışmaya katılan turist rehberlerinin mesleki deneyimlerini, tur yaptıkları turist gruplarını ve rehberlik yaptıkları coğrafi bölgelerine yönelik bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların rehberlik süreleri 1 yıldan 30 yıla kadar değişiklik göstermekte olup, meslekte on yıl ve üzeri deneyime sahip olanların sayıca fazla olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle 11 yıllık deneyime sahip rehber sayısının üç olması, sektörde belirli bir süreklilik düzeyinin bulunduğunu göstermektedir. Rehberlerin büyük bir kısmı yerli gruplarla çalışmakta, ancak belirli bir kısmı Fransızca, İngilizce, Norveççe, İsveççe, Çince ve Lehçe konuşan yabancı turist gruplarına da hizmet vermektedir. Bu durum, yabancı dil yeterliliği bulunan rehberlerin daha uzun süreli ve uzmanlaşmış bir mesleki profile sahip olduklarını düşündürmektedir. Coğrafi olarak ise Kapadokya, Mezopotamya, Karadeniz ve İstanbul çevresi gibi turistik açıdan öne çıkan bölgeler, rehberlik faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, GAP bölgesi ve inanç turizmine yönelik turlar da rehberlerin yöneldiği önemli destinasyonlar arasında bulunmaktadır. Elde edilen veriler, Türkiye’de turist rehberliğinin bölgesel çeşitlilik ve gezdirdikleri turist grupları açısından zengin bir yapıya sahip olduğunu ve mesleki deneyim süresinin bu çeşitliliğin belirlenmesinde etkili bir unsur olduğu düşünülmektedir.

3.2. Veri Toplama Tekniği

Bu araştırmada veriler turist rehberleri ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Nitel araştırmada veri toplama tekniklerinden biri olan görüşme, insanların bakış açılarını, deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını belirlemede etkilidir (Creswell, 2013). Turist rehberlerinin sembollerin kullanımına yönelik görüşlerini daha iyi anlayabilmek ve anlamlandırabilmek üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme soruları, ilgili alanyazından (Tanrıseven, Koç & Alıç, 2018; Saz, 2020; Saz 2021; Çullu Kaygısız, 2024) yararlanılarak bu çalışmaya uyarlanmıştır. Araştırmanın verileri 2025 yılı Mart- Nisan aylarında toplanmıştır. Katılımcılara görüşme öncesinde çalışmanın içeriği hakkında bilgi verilerek sembollerin tanımı yapılmış, konunun örneklerle (mezar stellerindeki, tarihi eserlerdeki, mimari yapılardaki ve mimari yapılardaki ve halı, kilim ve çini gibi el sanatlarındaki balık, nar, ağaç, yıldız gibi motifler, sayılar vb.) anlaşılması sağlanmıştır. Tüm görüşmecilere isimlerinin ve yorumlarının gizli kalacağı konusunda katılımcılara güvence verilmiştir. Katılımcıların izni alınarak yapılan görüşmelerin ses kaydı alınmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 25-30 dakika sürmüştür. Daha sonra veriler deşifre edilerek son düzenlemeleri yapılmıştır. Veriler hakkında daha derin bir bakış açısına sahip olmak amacıyla, görüşme deşifrelerinin tamamı araştırmacılar tarafından tekrarlı ve eksiksiz bir şekilde okunmuştur. Braun & Clarke’a (2006) göre tekrarlı okuma süreci, verilere bütüncül bir perspektiften yaklaşmayı sağlayarak kavramların, benzerliklerin ve farklılıkların tespit edilmesine olanak tanımıştır. Görüşme soruları aşağıdaki gibidir:

1. Turist rehberliği mesleğini kaç yıldır yapıyorsunuz? Hangi gruplara ve hangi destinasyonlara yönelik?
2. Tur esnasında sembollerden (mezar stellerindeki, tarihi eserlerdeki, mimari yapılardaki, halı, kilim ve çini gibi el sanatlarındaki balık, nar, ağaç, yıldız gibi motifler, sayılar vb.) hangi destinasyonlarda ve ne şekilde bahsediyorsunuz? Örnekler ile açıklayınız.
3. Anlatım esnasında tarihi eserlerin üzerindeki sembollerden bahsetmek turist rehberliği mesleği açısından size ne şekilde bir farklılık katmaktadır?
4. Semboller ile anlatım turistleri ne şekilde etkiliyor ve turda turistlerin tepkileri ne şekilde oluyor? (Grup yapısına göre değişiklik gösterdiğini göz önüne alarak yanıtlayınız).
5. Sembollerin turist rehberliği eğitimi veren okullarda ders olarak okutulması konusunda düşünceleriniz nelerdir? Uzmanlaşma eğitimlerinde semboller ile anlatım ders olarak eklenmeli mi?

3.3. Verilerin Analizi

Görüşme metinlerinden elde edilen veriler nitel analiz programı olan MAXQDA’ya aktararak tümevarımsal tematik analize tabi tutulmuştur. Bu bağlamda şu adımlar gerçekleştirilmiştir: (1) Verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve temaların düzenlenmesi ve (4) bulguların

tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım & Şimşek, 2013). Elde edilen kodlar dört tema altında toplanmıştır. Bu temalar aşağıdaki gibidir:

1. Yorumlamada Sembol Kullanımı
2. Mesleki Farklılaşma
3. Turist Tepkileri ve Deneyimi
4. Sembollerin Turist Rehberliği Eğitiminde Kullanılması

3.4. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Katılımcılarla yapılan görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı belgelerden elde edilen verilerle desteklenmesi çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır. Lincoln & Guba (1985), nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik yerine inandırıcılık, aktarılabilirlik, güvenilirlik ve onaylanabilirlik kavramlarının kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu çalışmada, inandırıcılığın sağlanması amacıyla verilerin analizinde MAXQDA programından yararlanılmıştır. Tüm yazarlar veri toplama ve veri analiz sürecinin tüm aşamalarına dahil olmuş ve uzun süreli etkileşim sağlanmıştır. Ayrıca katılımcı teyidi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sorularının uygunluğunu kontrol etmek için hem akademisyenlik yapan hem de uzun yıllar turist rehberliği yapmış iki uzmanın görüşü alınmıştır. Aktarılabilirlik için veri kaynaklarından doğrudan alıntılar yapılmış; güvenilirlik için araştırmacılar raporlamada şeffaf, adil ve sistematik bir yaklaşım benimsemiştir. Onaylanabilirliği sağlamak üzere görüşme notları tutulmuş ve yanlışlık riskini azaltmak için veriler dikkatli bir şekilde çift kodlayıcı tarafından analiz edilmiştir. Creswell (2013) nitel araştırmalarda verilerin analizinde kodlayıcılar arasında görüş birliğinin olmasının güvenilirliği sağladığını belirtmektedir.

4. Bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler (1) Yorumlamada Sembol Kullanımı, (2) Mesleki Farklılaşma, (3) Turist Tepkileri ve Deneyimi ve (4) Sembollerin Turist Rehberliği Eğitiminde Kullanılması (Tablo 2, 3, 4, 5) şeklinde dört tema altında değerlendirilmiştir. Bu temalar aşağıda alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.1. Yorumlamada Sembol Kullanımı

“Yorumlamada sembol kullanımı” araştırmanın en önemli temalarından biridir. Bu temada turist rehberlerinin anlatılarında kullandıkları semboller sınıflandırılmakta ve bu sembollerin kültürel miras yorumlamalarında nasıl işlevselleştirildiğine dair anlamlı bir çerçeve çizilmektedir. Yapılan tematik analiz sonucunda, yorumlamada sembol kullanımı çerçevesinde üç alt tema belirlenmiştir: Sembol çeşitleri, sembollerin kökeni ve tarihi ile sembollerin kültürel anlamı (Tablo 2).

Tablo 2. Yorumlamada Sembol Kullanımı

Tema1	Alt temalar	Kodlar
YORUMLAMADA SEMBOL KULLANIMI	Sembol Çeşitleri	Dini semboller (15)
		Doğa ile ilgili semboller (8)
		Sayısal semboller (7)
	Sembollerin Kökeni ve Tarihi	Antik kökenler (11)
		Kültürlerarası farklılaşma (10)
		Sembollerin dönüşümü (8)
	Sembollerin Kültürel Anlamı	İnanç sistemleri (13)
		Kültürel miras (10)
		Toplumsal kimlik (6)

“Sembollerin çeşitleri”nin yer aldığı alt temada dini sembollerin diğer tüm sembol türlerine kıyasla en fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, dini yapıların ve inanç sistemlerinin kültürel miras alanlarında önemli bir yer tuttuğunu ve turist rehberi anlatılarında sıklıkla başvurulan bir referans noktası olduğunu göstermektedir. Diğer kodlar, doğa ile ilgili ve sayısal semboller şeklinde kendini göstermiştir. Bu sembollerin anlatılarda güçlü anlamlar taşıdığı ve izleyici üzerinde derin etkiler bıraktığı vurgulanmıştır. Bu alt temaya ilişkin örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

- "Ayasofya'daki turlarda Hristiyan ve Pagan motifleri üzerine anlatım yapıyorum" (K1)
- "Göbeklitepe'deki figürleri ve özellikle aslan figürlerinin anlamını açıklıyorum" (K13)
- "12 rakamının kutsal anlamlarını çeşitli uygarlıklarda anlatıyorum" (K7)

"Sembollerin kökeni ve tarihi" alt temasında katılımcılar, sembollerin antik kökenlerine en fazla atıf yaparak bu tarihsel derinliğin anlatılara otantiklik kattığını belirtmişlerdir. Ayrıca kültürlerarası farklılaşma ve sembollerin zaman içindeki dönüşümü konuları, sembollerin evrensel ancak değişken doğasına işaret etmesi açısından önemsenmiştir. Bu bağlamda rehberlerin sembollerin tarihsel bağlamlarını aktarmalarının anlatının derinliğini artırdığı dile getirilmiştir. Buna ilişkin örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

- "Svastikanın Mezopotamya kökeninden bahsediyorum" (K16)
- "Menderes motifinin Yunan ve Roma kültürlerinde benzer kullanımlarını anlatıyorum" (K13)
- "Yunan kültüründe zeytin dalı sembolünün savaş ve barış temalarına evrildiğini anlatıyorum" (K9)

Katılımcılar ayrıca "sembollerin kültürel anlamı"na büyük önem atfetmiş; sembollerin inanç sistemleri, kültürel miras ve toplumsal kimlik ile olan bağlarının, anlatının sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda kültürel bilinç oluşturma işlevi taşıdığını vurgulamışlardır. Bu durum, turist rehberlerinin kültürel sembolleri yalnızca süsleyici bir unsur olarak değil, kültürel mirası anlamlandıran araçlar olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Sembollerin kültürel anlamına ilişkin örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

- "Bektaşî türbelerindeki balık motifi gibi sembolleri ziyaretçilere açıklıyorum" (K2)
- "Frig motiflerinin Anadolu kimliğindeki etkisini anlatıyorum" (K5)
- "Dan Brown'un romanlarında kullanılan Ayasofya motiflerinden bahsediyorum" (K1)

4.2. Mesleki Farklılaşma

"Mesleki farklılaşma" teması altında turist rehberlerinin mesleklerinde öne çıkmak ve mesleki farklılaşma sağlamak amacıyla anlatım yöntemlerini çeşitlendirdiklerini kapsayan bir analiz yer almaktadır (Tablo 3). Bu kapsamda üç alt tema belirlenmiştir: Anlatım yöntemi, ilgi çekme ve turist etkileşimi yaratma.

Tablo 3. Mesleki Farklılaşma

Tema2	Alt temalar	Kodlar
MESLEKİ FARKLILAŞMA	Anlatım Yöntemi	Yerinde anlatım (13)
		Hikayeleştirme (12)
		Betimleyici dil kullanımı (12)
		Etkileşimli sunum (10)
	İlgi Çekme	Farklı sembollerin seçimi (15)
		Duygusal bağ kurma (13)
		Sürpriz bilgi (6)
		Geçmişle bağlantı kurma (5)
	Turist Etkileşimi Yaratma	Görsel imgeler kullanımı (9)
		Dikkat geliştirme (7)
		Etkileşimli anlatım (5)

"Anlatım yöntemi" alt teması kapsamında yapılan tematik analiz, katılımcıların rehberlik sürecinde kullandıkları anlatım tekniklerine dair önemli bulgular ortaya koymuştur. Katılımcılar, özellikle yerinde anlatım yöntemini vurgulayarak, mekânla bütünleşik anlatıların izleyici üzerinde daha etkileyici ve kalıcı bir izlenim bıraktığını ifade etmişlerdir. Hikayeleştirme ise katılımcılar tarafından anlatımı canlandıran, dinleyicinin dikkatini sürdüren ve empati kurmasını kolaylaştıran bir yöntem olarak önemsenmektedir. Etkileşimli sunum, dinleyiciyi sürece dahil etmesi açısından öne çıkarken; betimleyici dil kullanımı da anlatının duygusal ve görsel boyutunu güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Özellikle ezoterik ve kültürel sembollerin anlamlandırılmasının, anlatım derinliğini ve turistlerle kurulan etkileşimi belirgin

şekilde artırdığı dile getirilmiştir. Katılımcıların ortak görüşü, bu yöntemlerin kültürel miras anlatımında hem bilgi aktarımı hem de etkileşim açısından önemli katkılar sunduğu yönündedir. Bu alt temaya ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

- “Çizim yerine yerinde bizzat görsel olarak anlatmayı tercih ediyorum” (K1)
- “Ezoterizmi ve sembolleri bilmeyen rehberin anlatımları daha kuru ve gelişigüzel oluyor. Farklı sembolleri seçen ve yorumlayabilen rehberin anlatımları çok zengin ve grubun ilgisini fazlası ile çekiyor.” (K1)
- “Sembollerle anlatım, anlatım çeşitliliği sağlar ve turistlerin ilgilerinin canlı olduğu, karşılıklı etkileşimin ve sinerjinin yaratıldığı bir ortam oluşturur.” (K6)

Turist rehberlerinin anlatımlarında dikkat çeken bir diğer alt tema “ilgi çekme” olup katılımcılar, turistlerin dikkatini çekmek için çeşitli yöntemler kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, özellikle farklı sembollerin seçimi yoluyla sıradan anlatım kalıplarının dışına çıkarak izleyicinin merakını uyandırmanın etkili bir yöntem olduğunu vurgulamıştır. Duygusal bağ kurma ise katılımcılar tarafından, anlatılan içerikle ziyaretçi arasında empatik bir ilişki geliştirmek açısından önemsenmektedir. Ayrıca sürpriz bilgi paylaşımı, anlatının dikkat çekiciliğini artırmakta; geçmişle bağlantı kurma ise tarihsel süreklilik duygusunu güçlendirerek dinleyicide aidiyet hissi oluşturmaktadır. Katılımcılar, bu yöntemlerin anlatının etkisini artırmakta kilit rol oynadığını belirtmişlerdir. Buna ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

- “Basit anlatım yerine dikkat çekici anlatım turu ayrıcalıklı kılıyor” (K4)
- “Yerli ve yabancı turistler farklı sembolere daha meraklı. Bu daha çok ilgi çekiyor” (K7)
- “Sembollerle zenginleştirilmiş anlatım turistlerin ilgisini çekiyor ve rehber olarak bize bilgi donanımımızın daha iyi olduğunu düşündürüyor” (K8)

“Turist etkileşimi yaratma” alt teması, katılımcıların anlatı süreçlerinde ziyaretçilerle aktif bir bağ kurmaya yönelik çeşitli yöntemleri benimsediklerini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, özellikle görsel imgeler kullanımı sayesinde soyut kavramların somutlaştırıldığını ve bu yolla turistlerin dikkatinin daha kolay çekildiğini vurgulamıştır. Dikkat geliştirme stratejileri, anlatının sürdürülebilirliğini sağlamak açısından önemsenirken, etkileşimli anlatım ise katılımcılar tarafından ziyaretçiyi pasif bir dinleyici konumundan çıkararak sürece aktif olarak dahil eden bir yöntem olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar, bu tekniklerin turistlerle daha güçlü ve etkili bir iletişim kurulmasına olanak tanıdığını belirtmiştir. Buna ilişkin örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

- “Karizmatik olarak bence önemli, bilgili olduğunuz fark edilir ve en önemlisi anlatımı renklendirmesi meslek açısından farklılık yaratabilir.” (K6)
- “Sembol temelli zengin bir anlatım kullanan rehber, dinleyicilerde konusunda uzman ve bilgili bir izlenim bırakır.” (K5)

4.3. Turist tepkileri ve deneyimi

“Duygusal etkileşim” alt teması kapsamında yürütülen tematik analiz, katılımcıların anlatım süreçlerinde duygusal derinliği artırmaya yönelik bilinçli tercihlerde bulunduklarını göstermektedir. Katılımcılar, özellikle anlatımla bütünleşme unsurunu vurgulayarak, anlatıcının konuyla kurduğu içten bağın dinleyiciye de yansıdığını ve anlatının etkisini artırdığını belirtmişlerdir. Geçmişle bağ kurma ise katılımcılar tarafından, kültürel miras unsurlarını kişisel ve toplumsal tarih üzerinden anlamlandırma açısından önemsenmektedir. Ayrıca bakış açısı değiştirme, dinleyicinin farklı perspektiflerden düşünmesini sağlayarak anlatıya empatik bir boyut kazandırmaktadır. Katılımcılar, bu duygusal boyutların turistlerin deneyimini zenginleştirdiğini ve anlatının akılda kalıcılığını güçlendirdiğini ifade etmişlerdir. Bu alt temaya ilişkin örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

- “Semboller, anlatımı tekdüze olmaktan çıkarıyor.” (K3)
- “Genelde semboller mistik yönü ile bir ara düşmüş olan ilgiyi tekrar canlandırıyor.” (K4)
- “Daha önce farkına varmadıkları semboller ile gerçek ve gizli dünya arasındaki bağı kurmayı başarabilen turistler turun daha başarılı geçtiği konusunda hemfikirlerdir.” (K7)

Tablo 4. Turist Tepkileri ve Deneyimi

Tema3	Alt temalar	Kodlar
TURİST TEPKİLERİ ve DENEYİMİ	Duygusal Etkileşim	Anlatımla bütünleşme (12)
		Geçmişle bağ kurma (10)
		Bakış açısı değiştirme (7)
	Öğrenme ve Kalıcılık	Anlatımı pekiştirme (13)
		Görsel hafızayı tetikleme (9)
		Duygusal hafızayı besleme (7)
	Demografik ve Kültürel Faktörlerin Etkisi	Eğitim düzeyi (11)
		Yaş (8)
		Kültürel alt yapı (7)

“Öğrenme ve kalıcılık” alt teması çerçevesinde yapılan tematik analiz, katılımcıların rehber anlatımlarında bilgiyi yalnızca aktarmakla kalmayıp, kalıcı öğrenmeyi desteklemeye yönelik çeşitli stratejileri benimsediklerini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, özellikle anlatımı pekiştirme yönteminin, bilgilerin zihinde yapılandırılmasına katkı sunduğunu vurgulamıştır. Görsel hafızayı tetikleme ise katılımcılar tarafından, mekânsal ve simgesel imgelerle anlatının daha akılda kalıcı hâle getirilmesi açısından önemsenmektedir. Ayrıca duygusal hafızayı besleme, anlatılan içeriğin duygusal bağlamda anlamlandırılmasını sağlayarak uzun süreli öğrenme üzerinde etkili olmaktadır. Katılımcılar, bu unsurların ziyaretçi deneyiminde öğrenmenin kalitesini ve süresini olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Buna ilişkin örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

- “El hareketleriyle yaptığım bir işaret varsa görmek için ayağa kalkıp kendileri de yapmaya çalışıyor.” (K2)
- “Sembollerle anlatımın daha anlaşılır ve pekiştiren yönü var.” (K1)

“Demografik ve kültürel faktörlerin etkisi” alt teması doğrultusunda gerçekleştirilen tematik analiz, anlatım sürecinde ziyaretçilerin bireysel farklılıklarının dikkate alındığını göstermektedir. Katılımcılar, özellikle eğitim düzeyinin anlatının derinliği ve kullanılan kavramların niteliği üzerinde belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Yaş faktörü ise katılımcılar tarafından anlatım temposu, ilgi alanları ve anlatının içeriğiyle doğrudan ilişkili bir değişken olarak önemsenmektedir. Ayrıca kültürel alt yapı, katılımcıların anlatıya dâhil ettiği örnek ve sembollerin seçiminde etkili olmakta, anlatının dinleyici tarafından daha iyi anlaşılması ve benimsenmesine katkı sağlamaktadır. Katılımcılar, bu demografik ve kültürel unsurların etkili bir anlatı için göz önünde bulundurulması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Bu alt temaya ilişkin örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

- “Genel kültür düzeyi yüksek gruplar rehberin farkını hemen anlıyorlar. Yaklaşımları daha farklı oluyor.” (K8)
- “İlkokul veya ortaokul mezunu bir turist bunları önemsemeyebilirken, yükseköğretim mezunu bir turist bunun bilgisine ulaşmanın hazzını yaşamaktadır.” (K9)

4.4. Sembollerin Turist Rehberliği Eğitiminde Kullanılması

“Eğitim programına entegrasyon” alt teması kapsamında gerçekleştirilen tematik analiz, katılımcıların kültürel miras anlatımına yönelik eğitimin akademik programlarda daha sistematik bir biçimde yer alması gerektiği yönündeki görüşlerini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, bu alanın zorunlu ders olarak müfredata dahil edilmesinin, öğrencilerin konuya yönelik bilinç ve bilgi düzeyini artıracığını vurgulamıştır. Uzmanlık alanı olması gerektiği yönündeki görüşler ise, bu alanda akademik ve mesleki derinlik kazanımının önemsendiğini göstermektedir. Ayrıca, uygulamalı eğitim verilmesi katılımcılar tarafından teorik bilgilerin sahada pekiştirilmesini sağlayan etkili bir yöntem olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar, bu üç unsurun bir arada ele alınmasının eğitimde kalıcılığı artıracığına ve kültürel miras anlatımı alanında nitelikli insan kaynağı yetiştirilmesine katkı sağlayacağına dikkat çekmiştir.

- “Kesinlikle bu dersin olması gerekmektedir. Özellikle Türkiye gibi farklı birçok kültüre ev sahipliği yapan ülkede turist rehberlerinin sembolleri iyi bilmesi ve doğru aktarması gerekmektedir.” (K4)
- “Sembollerle anlatım yapan rehberler genellikle bu bilgileri kendi çabalarıyla ediniyor. Bu yüzden uzmanlaşma eğitimlerine dahil edilmeli.” (K2)

Tablo 5. Sembollerin Turist Rehberliği Eğitiminde Kullanılması

Tema4	Alt temalar	Kodlar
SEMBOLLERİN TURİST REHBERLİĞİ EĞİTİMİNDE KULLANILMASI	Eğitim Programına Entegrasyon	Zorunlu ders olması (10)
		Uzmanlık alanı olması (9)
		Uygulamalı eğitim verilmesi (8)

5. Tartışma ve Sonuç

Türkiye, tarih boyunca ev sahipliği yaptığı pek çok farklı medeniyetin bıraktığı izlerle zengin bir kültürel mirasa sahip olmuştur. Bu coğrafyada hüküm süren her medeniyet, kendi döneminin toplumsal yapısını ve inanç dünyasını yansıtan kültürel unsurlar ortaya koymuş; bu unsurlar mimariden gündelik yaşama kadar çeşitli alanlara yansımıştır (Özcan, 2025). Bu noktadan hareketle araştırmada turist rehberlerinin kültürel sembolleri anlatımlarında nasıl kullandıklarını, bu anlatımların mesleki farkındalık, turist deneyimi ve rehber eğitimi üzerindeki etkilerini incelemek ve sembollerin turist rehberliği eğitimi müfredatına entegrasyonu konusundaki görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırma bulguları, turist rehberlerinin yorumlama sürecinde özellikle Hristiyanlık ve Bektaşilik gibi dini sembolleri tercih ettiklerini, bunun yanı sıra hayat ağacı, zeytin dalı, aslan ve kartal gibi doğa temelli ve 12 gibi sayısal sembolleri de anlatılarına sıklıkla yer verdiklerini ortaya koymaktadır. Turist rehberleri sembolleri en fazla Göbeklitepe, Hacı Bektaş Veli Türbesi, Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası gibi dini yapılarda, antik kentlerde ve Osmanlı mezarlıklarının anlatımlarında kullandıklarını belirtmişlerdir. Turist rehberleri semboller aracılığıyla yorumlama yaparken yalnızca bilgi aktarımını desteklemekle kalmayıp anlatıların kültürel ve duygusal derinliğini artırarak turist deneyimini daha anlamlı ve etkileşimli bir öğrenme sürecine dönüştürmektedir. Literatürde bazı çalışmalar, günümüz turistlerinin yalnızca eğitsel içerikli bilgi edinmenin ötesinde, rehberlerin anlatımları aracılığıyla duygusal bir deneyim yaşamayı da beklediklerini göstermektedir (Poria vd., 2009). Semboller, yalnızca bilgi aktarımını desteklemekle kalmayıp anlatıların kültürel ve duygusal derinliğini artırarak turist deneyimini daha anlamlı ve etkileşimli bir öğrenme sürecine dönüştürmektedir. Carr'a (2004) göre yorumlama, turist rehberlerinin yalnızca bilgi aktardığı değil; turistlere mekânla derin bağlar kurduran ve ilham veren anlatılar sunduğu dinamik bir sürece dönüşmüştür.

Sembollerin kökenine ilişkin açıklamalarda ise antik dönemlerden günümüze uzanan tarihsel temellere dikkat çekilmekte; farklı kültürlerdeki anlam çeşitliliği ve sembollerin zamanla geçirdiği dönüşümler öne çıkmaktadır. Ayrıca, sembollerin taşıdığı kültürel anlamların inanç sistemleri, kültürel miras ve toplumsal kimlik gibi temalarla ilişkilendirilmesi, bu unsurların rehber anlatımında yalnızca estetik birer unsur değil, aynı zamanda kültürel bir aktarım aracı olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Nitekim Tanrısever, Koç & Alıç (2018), dini içeriklerin turistler tarafından daha kolay kavranabilmesi amacıyla özellikle sayıların ve motiflerin rehber anlatımlarında sıkça başvurulan semboller arasında yer aldığını vurgulamaktadır. Bu çerçevede sembolleri anlamlı bir bağlam içerisinde yorumlayabilen turist rehberlerinin, anlatılarına hem içeriksel derinlik kazandırdıkları hem de anlatım güçlerini artırarak özgün ve etkileyici bir sunum ortaya koydukları ifade edilebilir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, turist rehberlerinin anlatım süreçlerinde mesleki farklılaşmayı sağlayan çeşitli yöntemler kullandıklarını ortaya koymaktadır. Yerinde anlatım, hikâyeleştirme, betimleyici dil ve etkileşimli sunum gibi anlatım teknikleri, rehberlerin anlatılarını daha dinamik, ilgi çekici ve akılda kalıcı hale getirmektedir. Bu anlatım yöntemleri, yalnızca bilgi aktarmakla kalmamakta; aynı zamanda rehberin kendine özgü tarzını yansıtarak mesleki kimliğini güçlendirmesine katkı sunmaktadır. Çalışmanın bulguları aynı zamanda, turist rehberlerinin turistlerin dikkatini çekmek ve ilgilerini sürdürebilmek amacıyla sembol seçiminde çeşitliliğe önem verdiklerini ortaya çıkarmıştır. Farklı sembollerin seçimi, tur esnasındaki yorumlamadaki duygusal öğeler, sürpriz bilgilerle merak uyandırma ve geçmişle bağ kurma gibi stratejiler, anlatımın derinliğini artırmakta ve dinleyiciyle güçlü bir bağ kurulmasına olanak tanımaktadır. Turistlerle etkileşim yaratma bağlamında ise rehberlerin görsel

imgelerden yararlandıkları, dikkat geliştirme teknikleri kullandıkları ve anlatımı etkileşimli hale getirdikleri gözlemlenmiştir. Bu etkileşim, anlatım sürecini sadece tek yönlü bir bilgi aktarımı olmaktan çıkararak, turistin aktif katılım gösterdiği bir öğrenme deneyimine dönüştürmektedir. Söz konusu temalar, rehberlik pratiğinde anlatım biçimlerinin yalnızca bilgilendirme işlevi görmediğini, aynı zamanda deneyimi şekillendiren ve rehberin mesleki niteliğini belirleyen temel unsurlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, literatürde yer alan bazı çalışmaları doğrulamakta, bazılarını ise yeni bir perspektifle geliştirmektedir. Öncelikle, sembollerin kültürel miras anlatılarında derinlik kazandıran ve çok yönlü anlamlar taşıyan öğeler olarak kullanıldığı yönündeki bulgular, Ersoy (2007) ve Gibson'ın (2017) sembollerin kültürel iletişimdeki rolüne ilişkin çalışmalarını desteklemektedir. Rehberlerin dini, doğal ve sayısal semboller aracılığıyla geliştirdiği anlatımlar ise Piercy'nin (2022) sembollerin birden fazla anlam ifade edebileceğine dair görüşleriyle örtüşmektedir. Bununla birlikte, çalışmada öne çıkan mesleki farklılaşma teması, Weiler & Black'ın (2015) rehberlerin yalnızca bilgi aktaran kişiler değil, aynı zamanda kültürel arabulucular olduklarına ilişkin değerlendirmeleriyle de uyum içindedir.

Turist rehberlerinin sembollerle hikayeleştirme yapmaları, anlatımlarına özgünlük kazandırarak mesleki farklılaşmalarını desteklemektedir. Çınar & Toksöz'e (2020) göre, turist rehberleri hikayeleştirme tekniği aracılığıyla mekâna ya da nesneye ilişkin geliştirdikleri bakış açısının turist tarafından daha kolay anlamlandırılmasını ve içselleştirilmesini sağlamaktadır. Çalışmanın bir diğer bulgusuna göre turist rehberlerinin betimleyici bir dil kullanmaları, anlatımı farklılaştırarak onları mesleki açıdan öne çıkarmaktadır. Bu bulgu, Cohen (1985) ile Ballantyne & Uzzell'in (1999) turist rehberliğinde yorumlama yöntemlerinin turist deneyimini zenginleştirdiğini ortaya koyan çalışmalarıyla örtüşmektedir. Çalışmanın önemli sonuçlarından biri rehberlerin, sembollerle zenginleştirilmiş anlatımlarının, duygusal ve görsel hafızayı etkinleştirerek turist deneyimini kalıcı ve unutulmaz kıldığını vurgulamış olmalarıdır. Bu bulgu, Tanrısever, Koç & Alıç'ın (2018) çalışmasında dile getirilen, etkili bir rehber anlatımının semboller aracılığıyla görsel hafızayı desteklediği ve böylece turistlerin hem gördüklerini hem de işittiklerini kalıcı biçimde hatırlamasına imkân tanıdığı yönündeki değerlendirmelerle anlamlı bir biçimde örtüşmektedir. Aynı zamanda, bu bulgu Weng, Liang & Bao'nun (2020) rehberli anlatımların kültürel mirasın algılanmasındaki belirleyici rolüne ilişkin bulgularıyla da paralellik göstermektedir.

Literatürde sembollerin eğitim süreçlerine entegrasyonu konusunun sınırlı düzeyde ele alındığı görülmektedir. Bu çalışma, sembol bilgisinin turist rehberliği müfredatında zorunlu bir ders kapsamında yer alması gerektiğine ilişkin katılımcı görüşlerini ortaya koyarak alandaki önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Araştırma bulguları, sembollerin turist rehberliği eğitimi kapsamında sistematik biçimde ele alınmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Sembollerin yorumlama becerisine sahip rehberlerin anlatımlarının daha zengin, ilgi çekici ve çok boyutlu bir yapı kazandığı; bu sayede hem turist ilgisinin sürdürüldüğü hem de grup dinamiklerinin güçlendiği görülmüştür. Özellikle Türkiye gibi kültürel mirasa sahip bir ülkede, rehberlerin sembol bilgisine sahip olması, anlatımın derinliği açısından kritik öneme sahiptir. Mevcut eğitim programlarının bu konuda eksik kaldığı ya da konuyu tamamen ihmal ettiği anlaşılmaktadır. Bu öneri, Tanrısever, Koç & Alıç'ın (2018) semboller ve sayılar üzerine yaptığı çalışmalarda ortaya konulan eğitim ihtiyacını da desteklemektedir. Ayrıca Saz'ın (2020; 2021) sembollerin kutsal sanat ve mimari yapıdaki yeri üzerine analizleri, bu tür bilgilerin uzmanlaşma eğitimiyle verilmesinin önemini vurgulamaktadır.

5.1. Araştırmanın Katkıları

5.1.1. Teorik Katkılar

Bu çalışma, turist rehberliğinde sembollerin yorumlamaya dayalı anlatım süreçlerindeki işlevine odaklanarak literatüre üç temel düzeyde katkı sunmaktadır. Birincisi, sembollerin yalnızca anlatımı estetik açıdan zenginleştiren unsurlar değil, aynı zamanda rehberin mesleki statüsünü, uzmanlık algısını ve yorumlama becerilerini pekiştiren araçlar olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle semboller, mesleki farklılaşmayı destekleyen anlatım stratejileri arasında değerlendirilmektedir. İkincisi, sembollerin rehber anlatılarında anlamlı biçimde kullanılması, turistlerin kültürel mirasa yönelik ilgisini ve katılımını artırmakta; bu da sürdürülebilir turizm hedefleriyle örtüşen bir etki yaratmaktadır. Üçüncü olarak ise,

çalışma Tilden'in (1977) yorumlama yaklaşımını rehberlik bağlamında yeniden ele alarak, sembollerin yalnızca bilgi ileten değil, anlam kuran, duygusal bağ kuran ve deneyimi derinleştiren anlatı pratikleriyle bütünleşmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, sembol temelli yorumlama hem turist rehberliği eğitimi hem de uygulamaları için yeniden yapılandırılması gereken önemli bir alan olarak sunulmaktadır.

5.1.2. Uygulamaya/Sektöre Katkılar

Uygulama düzeyinde bu çalışma, turist rehberlerinin anlatım stratejilerini geliştirmeye yönelik somut öneriler sunmaktadır. Katılımcı görüşlerine dayanarak yapılan analizler, sembollerin anlatımda kullanılmasıyla birlikte turist ilgisinin arttığını ve anlatıların daha etkili ve kalıcı hâle geldiğini ortaya koymuştur. Bu durum, özellikle kültürel miras destinasyonlarında deneyim temelli tur içerikleri oluşturmak isteyen turist rehberleri için sembol temelli anlatımın yol gösterici bir model olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Elde edilen bulgular, turist rehberliği eğitim programlarında sembol anlatımına yönelik zorunlu dersin açılmasını ve bu dersin hem teorik hem de uygulamalı içeriklerle desteklenmesini gerekli kılmaktadır. Turizm Rehberliği lisans programında zorunlu bir ders olarak "Sembol ve Anlatım" dersi önerilebilir. Ders, turist rehberliği anlatı teknikleri konusunda deneyimli bir rehber akademisyen tarafından yürütülebilir. Ayrıca, sembol bilgisi konusunda uzmanlaşmış turist rehberleri/sanat tarihi uzmanları derslere konuk olarak davet edilebilir. Dersin ilk haftalarında sembollerin tanımı, sınıflandırılması işlenebilir. Mit ve ritüel kavramları üzerinden sembollerin anlamları tartışılabilir. Antik kentlerde öne çıkan örnekler üzerinden içerik derinleştirilebilir; özellikle Taş Tepeler bölgesindeki Göbeklitepe ve Karahantepe gibi merkezlerde yer alan sembolik öğeler ders kapsamında işlenebilir. Dini ve inançsal semboller ile sanat ve mimarlıkta sembolizm, görsel anlatım odaklı olarak ele alınabilir. Daha sonraki haftalarda, sembollerin turizmdeki rolü, rehber anlatısındaki işlevi ve turist üzerindeki etkileri değerlendirilebilir. Ayrıca, ezoterik sembollerle yorumlama teknikleri ile öğrencilerin anlatım becerileri geliştirilebilir. Böylece rehber adaylarının yalnızca tarihsel bilgiyle değil, aynı zamanda bu bilgiyi dönüştürerek etkili ve anlamlı bir anlatıya kavuşturma becerisiyle donatılması sağlanabilir. Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın, turist rehberine, turizm sektörüne, destinasyona ve turistlere pek çok katkısı bulunmaktadır. Turist Rehberleri Birliği (TUREB) ve/veya turist rehberliği meslek odaları tarafından belirli antik bölgeler ve inanç turizmi destinasyonları özelinde veya dini sembollerle ilgili uzmanlaşma eğitimleri düzenlenebilir ve turist rehberlerinin bu alanda sertifika almaları sağlanabilir.

Ayrıca çalışma, sürdürülebilir kültürel miras turizmi bağlamında da önemli bir pratik katkı sunmaktadır. Sembollerin doğru ve yerinde yorumlanması, turistlerin kültürel miras alanlarına yönelik duygusal ve bilişsel bağlarını güçlendirmekte; bu bağlam ise koruma bilincinin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Bu doğrultuda, rehberlerin sembol bilgisinin geliştirilmesi yalnızca anlatım kalitesini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda ziyaretçilerin miras alanlarına yönelik koruyucu davranışlarını da olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısıyla çalışma, turist rehberlerinin yorumlamasında sembollerin işlevsel kullanımının hem eğitsel hem de koruma temelli bir yaklaşıma hizmet edebileceğini göstermektedir.

5.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Araştırmalara Öneriler

Bu çalışma, literatüre önemli katkılar sunmakla birlikte, bazı sınırlılıkları da beraberinde getirmektedir. Öncelikle, araştırma verileri yalnızca turist rehberleriyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Bu durum, elde edilen bulguların yalnızca rehber perspektifinden şekillenmesine neden olmuş; tur deneyiminin diğer temel aktörü olan turistlerin bakış açısına doğrudan erişilmesini engellemiştir. Gelecek çalışmalarda hem turist rehberleriyle hem de tura katılan turistlerle görüşmeler gerçekleştirilerek, deneyimin çok boyutlu bir şekilde değerlendirilmesi önerilmektedir. Turistlerin sembol yorumlamasını nasıl deneyimlediği, ne ölçüde anladığı ve bundan ne derece etkilendiği, doğrudan turist görüşleri alınarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde, bu çalışmada yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmelere yer verilmesi, rehberlerin gerçek turlar sırasında sembollerini nasıl kullandığını (süre, bağlam ve turist tepkileri gibi unsurlar açısından) doğrudan anlamayı sınırlandırmıştır. Bu nedenle, gelecekteki çalışmalarda katılımcı gözlem tekniğinin de kullanılması, bulguların derinliğini artırmak açısından faydalı olabilir.

Bir diğer sınırlılık, çalışmanın yalnızca belirli bir bölgedeki sınırlı sayıdaki rehberle yürütülmesidir. Bu durum, ulaşılan bulguların farklı coğrafi ve kültürel bağlamlara doğrudan genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Türkiye’de TUREB’e bağlı 13 turist rehberliği meslek odası bulunmaktadır. Bu araştırma sadece ANRO ve ESRED’e kayıtlı turist rehberlerinin görüşleri ile sınırlıdır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda diğer meslek odalarına kayıtlı eylemli turist rehberleri ile görüşülmesiyle elde edilecek bulgular, coğrafi özelliklerin turist rehberlerinin sembol anlatımlarına etkisini ortaya koyabilir. Buna ek olarak, bu tür çalışmalar yalnızca turist rehberleriyle sınırlı tutulmamalı; turizm rehberliği öğrencileri de araştırma kapsamına dâhil edilmelidir. Böylece, mesleğe yeni adım atacak bireylerin sembol temelli anlatıma ilişkin algıları, eğitimsel ihtiyaçları ve gelişime açık yönleri daha net biçimde belirlenebilir. Son olarak, mevcut çalışmalarda kültürlerarası farklılıklar büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Oysa sembollerin yorumlanması, kültürel bağlamdan bağımsız düşünülemez bir süreçtir. Bu nedenle, gelecekte farklı kültürel coğrafyalarda yürütülecek karşılaştırmalı araştırmalar teşvik edilmeli; sembollerin yorumlanma biçimlerinin kültürlerarası düzeyde nasıl farklılaştığını ortaya koyan disiplinlerarası çalışmalara daha fazla yer verilmelidir. Bu tür çalışmalar, hem turist rehberliği eğitiminin evrensel boyutunu güçlendirecek hem de kültürel mirasın yorumlanmasında daha kapsayıcı ve duyarlı yaklaşımların gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Araştırmada yapılandırılmış gözlem tekniğinin kullanılmamış olması da bir diğer metodolojik sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Turist rehberlerinin sahadaki gerçek anlatım pratiklerinin daha bütüncül bir biçimde anlaşılabilmesi için, gelecekteki çalışmalarda rehberli turlara katılarak katılımcı gözlem yönteminin uygulanması önerilmektedir. Bu sayede, turist rehberinin anlatım tarzı, sembol kullanım biçimi ve turistlerin anlık tepkileri doğrudan gözlemlenerek daha zengin ve bağlamsal veriler elde edilebilir. Öte yandan, bu çalışma yalnızca nitel veri toplama ve analiz tekniklerine dayanmaktadır. Gelecek araştırmalarda hem nitel hem de nicel veri toplama araçlarının birlikte kullanıldığı karma yöntem yaklaşımlarının benimsenmesi önerilmektedir. Özellikle rehberli turlara katılan turistlere uygulanacak anketler yoluyla elde edilecek nicel veriler, derinlemesine görüşme ve gözlem bulgularını destekleyerek daha kapsamlı ve güvenilir sonuçlara ulaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Destek Bilgisi: Araştırmaya gönüllü olarak katılan Ankara Turist Rehberleri Odası ve Eskişehir Turist Rehberleri Derneği üyesi değerli turist rehberlerine teşekkür ederiz.

Etik Onayı: Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde **GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences** Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma için Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 13.02.2025 tarih ve 853407 sayılı “Etik Kurul Onayı” alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazancı yoktur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma, üç yazarın katkısı ile hazırlanmıştır. Katkı oranları; 1. Yazar = % 40 2. Yazar = % 30, 3. Yazar = %30.

Kaynaklar

- Alazaizeh, M. M., Jamaliah, M. M., Alzghoul, Y. A., & Mgonja, J. T. (2024). Tour Guide and Tourist Loyalty Toward Cultural Heritage Sites: A Signaling Theory Perspective. *Tourism Planning & Development*, 21(3), 255-275.
- Alzghoul, Y. A., Jamaliah, M. M., Alazaizeh, M. M., Mgonja, J. T., & Al-Daoud, Z. J. (2024). Tour Guides’ Interpretation and Tourists’ Pro-Environmental Behavior: Differences Across Cultural and Natural World Heritage Sites. *Journal of Ecotourism*, 23(3), 366-394.
- Ateş, M. (2001). *Mitolojiler ve Semboller Ana Tanrıça ve Doğurganlık Sembolleri*. İstanbul: Milenyum Yayınları.

- Ballantyne, R., & Uzzell, D. (1999). International Trends in Heritage and Environmental Interpretation: Future Directions for Australian Research and Practice. *Journal of Interpretation Research*, 4(1), 59-75.
- Barthes, R. (2017). *Göstergebilimsel Serüven*. (Çev: Mehmet Rifat ve Sema Rifat). (7. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brito, L. M., & Carvalho, C. (2022). Interpretation Performed by Certified Tourist Guides in Lisbon During the Pandemic: a Case Study. *International Journal of Tour Guiding Research*, 3(1), 6.
- Buzilă, V., & Lazăr, S. (2018). Cultural Symbols in the Context of Communication—Identity Label and Link of Social Cohesion. In: *Caring and Sharing: The Cultural Heritage Environment as an Agent for Change*. (Edt: Vasile, V.) Springer Proceedings in Business and Economics. Springer, Cham.
- Carr, A. (2004). Mountain Places, Cultural Spaces: The Interpretation of Culturally Significant Landscapes. *International Journal of Heritage Studies*, 12(5), 432-459.
- Cohen, E. (1985). The Tourist Guide: The Origins, Structure and Dynamics of a Role. *Annals of Tourism Research*, 12(1), 5-29.
- Coward, R. & Ellis, J. (1985). *Dil ve Madencilik Semiyolojideki Gelişmeler ve Özne Teorisi*. (Çev: Tarım, Esen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, 3. Baskı. (Çeviri ed: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.
- Çapar, G., & Atçı, D. (2023). The Effect of Interpretation Performance of Tour Guides on Memorable Tour Experiences and Behavioural Intentions. *Journal of Eurasia Tourism Research*, 4(1), 1-14.
- Çınar, B., & Toksöz, D. (2020). Turist Rehberliğinde Hikayeleştirme ve Mekânların Tüketimi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 3(1), 1-17.
- Çullu Kaygısız, N. (2024). Turist Rehberlerinin Turlarda Mitoloji ve Efsane Kullanımları Üzerine Bir Araştırma. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 912-933.
- Ersoy, N. (2007). *Semboller ve Yorumları*. İstanbul: Dönence Yayıncılık.
- Gibson, C. (2017). *Semboller Nasıl Okunur? Resimli Sembol Okuma Rehberi*. (Çev: Alpan, Cem). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Hoppal, M. (2018). *Şamanlar ve Semboller Kaya Resmi ve Göstergebilim*. (Çev: Sel, Fatih). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kalyoncu, M., & Yüksek, G. (2020). Tour Guides as Sustainable Cultural Heritage Tourism Interpreters: The Case of the Odunpazari Historical Urban Site. In *Heritage Tourism Beyond Borders and Civilizations: Proceedings of the Tourism Outlook Conference 2018* (pp. 57-69). Springer, Singapore.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Moscato, G. (1998). Interpretation and Sustainable Tourism: Functions, Examples and Principles. *Journal of Tourism Studies*, 9(1), 2-13.
- Özcan, S. (2025). Geleneksel Anadolu Mimarisine Ait Kapı Yüzeylerinde Kullanılan Simge ve Semboller. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 11(1), 182-197.
- Özkan, M. (2025). Tarihi Diyarbakır Camilerinde Bulunan Yıldız Sembollerinin, Estetik, Ezoterik ve Sembolik Mesajları Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 328-350.
- Palmer, C. (1999). Tourism and the symbols of identity. *Tourism Management*, 20, 313-321.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, 3. Baskı. (Çeviri ed: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Piercy, J. (2022). *Semboller*. (Çev: Tarımcıoğlu, Cemal Can). İstanbul: Maya Yayınları.
- Pond, K. (1993). *The Professional Guide: Dynamics of Tour Guiding*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Poria, Y., Biran, A., & Reichel, A. (2009). Visitors' Preferences for Interpretation at Heritage Sites. *Journal of Travel Research*, 48(1), 92-105.
- Saz, S. (2020). Rehber Anlatımlarında Kutsal Sanat ve Mimaride Sembolik Dilin Önemi: Gelenekselci Ekol ve Titus Burckhardt Örneği. *Journal of Applied Tourism Research*, 1(1), 53-64.

- Saz, S. (2021). Anadolu'da Türk Sanat ve Mimarisinde Rehberlerin Karşılaştıkları Hayvan Figürleri ve Mitolojik Arka Planı. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 29-46.
- Scherle, N. & Kung, H. (2010). Cosmopolitans of the 21st Century? Conceptualising Tour Guides As Intercultural Mediators, in *First International Research Forum on Guided Tours*, Halmstad University, Sweden.
- Scherle, N. & Nonnenmann, A. (2008). Swimming in Cultural Flows: Conceptualising Tour Guides As Intercultural Mediators and Cosmopolitans. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 6 (2), 120–137.
- Sengoz, A., Dogru, T., Mody, M., & Isik, C. (2025). Guiding the Path to Sustainable Tourism Development: Investigating the Role of Tour Guides Within a Social Exchange Theory Paradigm. *Tourism Management*, 110, 105162.
- Shi, L., Ma, J. Y., & Ann, C. O. (2023). Exploring the Effect of Tour Guide Cultural Interpretation on Tourists' Loyalty in the Context of the Southern Journey by Emperor Qianlong. *Sustainability*, 15(15), 11585.
- Skanavis, C. & Giannoulis, C. (2010) Improving Quality of Ecotourism Through Advancing Education and Training for Eco-Tourism Guides. *Tourismos*, 5 (2), 49–68.
- Skibins, J.C., Powell, R.B. & Stern, M.J. (2012). Exploring Empirical Support for Interpretation's Best Practices. *Journal of Interpretation Research*, 17 (1), 25–44.
- Tanrısever, C., Koç, D. E. & Alıç, Ş. (2018). Motif ve Sayıların Rehber Anlatımlarındaki Yeri. İçinde *Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar*. (Editör: Necdet Hacıoğlu, Cevdet Avcıkurt, Arzu Kılıç ve Hasret Ulusoy Yıldırım) ss. 295-306, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tilden, F. (1977). *Interpreting our Heritage*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Tsaur, S. H., & Lin, W. R. (2014). Hassles of Tour Leaders. *Tourism Management*, 45, 28-38.
- Tu, H. W., Guo, W. F., Xiao, X. N., & Yan, M. (2020). The Relationship Between Tour Guide Humor and Tourists' Behavior Intention: A Cross-Level Analysis. *Journal of Travel Research*, 59(8), 1478–1492.
- Weiler, B. & Kim, A.K. (2011) Tour Guides as Agents of Sustainability: Rhetoric, Reality and Implications for Research. *Tourism Recreation Research*, 36 (2), 113–125.
- Weiler, B., & Black, R. (2015). *Tour Guiding Research: Insights, Issues and Implications*. Bristol: Channel View Publications.
- Weng, L., Liang, Z., & Bao, J. (2020). The Effect of Tour Interpretation on Perceived Heritage Values: A Comparison of Tourists with and without Tour Guiding Interpretation at a Heritage Destination. *Journal of Destination Marketing and Management*, 16.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.